

Теопіпольський; Тепл. – Теплицький; Тет. – Тетіївський; Трост. – Тростянецький; Ул. – Ульяновський; Уман. – Уманський; Черв. – Червоноармійський; Черн. – Черняхівський; Чеч. – Чечельницький; Чудн. – Чуднівський; Христ. – Христинівський; Щор. – Щорський.

Області: Вінн. – Вінницька; Гом. – Гомельська; Жит. – Житомирська; Київ. – Київська; Кірог. – Кіровоградська; Мик. – Миколаївська; Одес. – Одеська; Рівн. – Рівненська; Черк. – Черкаська; Черн. – Чернігівська; Хмел. – Хмельницька.

Данильченко І. В., асп.,
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

ВІДНОШЕННЯ ПРИЧИНИ В СТРУКТУРІ АНГЛОМОВНОГО ЖУРНАЛЬНОГО ДИСКУРСУ: ВІКОВИЙ АСПЕКТ

У статті встановлено, що з віком значення причини як основи силового протистояння змінюється від позначення внутрішніх психічних конфліктів у молодих авторів до відображення соціальних чинників у літніх авторів.

Ключові слова: журнальний дискурс, причина, силова динаміка, вік.

В статтє устанoвлено, что с возрастом значение причины как основы силового противостояния изменяется от обозначения внутренних психологических конфликтов у молодых авторов к отражению социальных факторов у пожилых журналистов.

Ключевые слова: журнальный дискурс, причина, силовая динамика, возраст.

The article reveals that causal meaning treated as the base of counterforce changes from naming psychological conflicts with young authors to verbalizing social factors with elderly writers.

Key words: magazine discourse, cause, force dynamics, age.

Журнальний дискурс як створена мовними засобами реальність [Потапенко 2009, 11] призначений для формування ставлення читачів до подій у світі. При цьому важливу роль відіграють відношення причини, що відбивають такий взаємозв'язок, за якого одна подія викликає, спрямовує чи змінює іншу [ФЭС 2004, 834], тобто уявлення про причину нерозривно пов'язане з феноменами сили й руху. Відображення в англomовному журнальному дискурсі відношень причини визначається специфікою процесів осмислення й

вербалізації дійсності. Однією із важливих умов є вік журналістів, адже залежно від досвіду й знань людини на певних етапах життя причина осмислюється й, відповідно, вербалізується по-різному. Тому **метою** цієї статті є виявлення впливу віку репортерів на особливості синтаксичної вербалізації відношень причини в англomовному журнальному дискурсі. **Матеріалом** дослідження став корпус обставин і підрядних речень причини, виокремлених методом суцільної вибірки з 90 статей часопису *Newsweek* за 2005–2012 роки, написаних журналістами різного віку: ранньої дорослості, або *молодості* (20–39 років), *середнього віку* (40–59 років) та пізнього періоду, або *старості* (понад 60 років) [Еріксон 1996, 29].

Формування категорії причини пов'язується когнітивною лінгвістикою із сенсомоторним досвідом, описаним теорією силової динаміки (*force dynamics*) [Talmy 2000, 428]. Осмислення причини як початку й джерела змін у світі спирається на низку силових дій: застосування сили, опір і його подолання [Talmy 2000, 409]. Разом із тим, відношення причини формується внаслідок повторюваності процесів сприйняття: уявлення про причину виникає як результат неодноразової концептуалізації схожих повторюваних дій, що викликали відповідні ситуації-наслідки й формулювання відповідного судження [ФЭС 2004, 834]. Вербалізація причини з позицій силової динаміки спирається на *сило-динамічні відношення*, у яких Агоніст як фокальна сила протиставлений Антагоністові. Обидва можуть характеризуватися протилежними тенденціями: до руху або до спокою. Відповідно, в сило-динамічному аспекті розрізняємо дві моделі причини, які спираються на більш сильного Антагоніста: в одній із них Агоніст із внутрішньою тенденцією до спокою рухається під впливом Антагоніста зі схильністю до руху, напр., *The ball kept rolling because of the wind blowing on it*, а в іншій Агоніст із тенденцією до руху зупиняється під дією Антагоніста зі схильністю до спокою, напр. *The log kept lying on the incline because of the ridge there*. Це силове протистояння характеризує взаємодію фізичних об'єктів, внутрішні психічні конфлікти людини, психо-емоційне протистояння між індивідами й зіткнення протидіючих соціальних чинників [Talmy 2000, 412]. Ці різновиди силового протистояння втілені в обставинах і підрядних реченнях причини, які поділяємо на три групи: фізичної динаміки, психодинамічні й соціодинамічні. Диференціація цих груп здійснюється на основі аналізу значення прийменника, що вводить обставину (*because of, due to, out of*) або сполучника, який приєднує підрядну частину (*because,*

as, since, that) та його сполучення з різними мовними одиницями, оскільки прийменник *because of* як прототипова форма зустрічається в усіх типах обставин. Розгляньмо виокремлені групи.

Обставини на позначення фізичної динаміки виражені сполученням прийменника *because of*, сполучникових виразів *for the reason of, on account of*, які імплікують джерело сили з іменниками конкретної семантики, що називають Антагоніста з тенденцією до спокою: *And while small animals can survive in the water, it's still not fit for drinking, largely because of chemicals farmers use to raise crop yields* [Newsweek 7.06.2010]. У наведеному реченні вода, позначена підметом *it*, представлена як Агоніст із тенденцією до спокою, отруйні речовини, названі обставиною *because of chemicals*, подаються як Антагоніст з тенденцією до руху, що визначає тенденцію Агоніста, тобто вода змінює свій склад.

У реченнях з підрядними частинами причини на позначення фізичної динаміки підмет у головній і підрядній частинах виражений конкретним іменником на позначення фізичного об'єкта (*a car*) чи особи (*President Obama*) або особовим займенником в анафоричній функції (*he*); присудки представлені дієсловами на позначення процесу, напр., *Because the Iranian nuclear program's computers are not connected to the Internet, the worm couldn't have been introduced to them online* [Newsweek 20.12.2010]. У наведеному реченні про потрапляння вірусу до програмного забезпечення комп'ютерів підмет головної частини *the worm* представляє Агоніста з тенденцією до руху, на яку вказує присудок *introduced*. Комп'ютер без підключення до Інтернету, позначений підметом підрядної частини, представлений як Антагоніст, що блокує тенденцію Агоніста до руху.

Обставини й підрядні частини на позначення психодинамічних відношень причини відображають внутрішні психо-емоційні конфлікти людини, у яких поняття фізичного штовхання й блокування узагальнюється у вигляді бажання й внутрішнього стримування: внутрішній стан відображений протистоянням Агоніста й Антагоніста, де останній стимулює або стримує цей стан. Обставини на позначення психодинамічної причиновості виражені сполученням прийменників *because of* або прийменниками просторової семантики *for, from, out of, in, with*, які набувають у цьому контексті причинового значення, та абстрактними іменниками на позначення психічного (*fear, anger, curiosity, happiness*) чи фізичного (*pain, hunger, thirst*) стану людини: *"In the eyes of the Revolutionary Guards, everybody's a potential spy," says a former Iranian intelligence officer, who asked not to be named for fear of likely*

retribution inside Iran [Newsweek 20.12.2010]. У наведеному реченні обставина причини *for fear of likely retribution* описує внутрішній психологічний конфлікт офіцера розвідки: його бажання прокоментувати ситуацію в Ірані (Агоніст не виражений експліцитно) стикається зі страхом відплати з боку Ірану (Антагоніст) за розголошення інформації.

У підрядних частинах причини, що описують психодинаміку, підмет виражений конкретними іменниками на позначення осіб, а присудок – дієсловами бажання й волевиявлення: *to want, to desire, to wish, to mind, to refuse, to allow, to agree, to insist, to rely* тощо, які вказують на Агоніста, напр., *I logged into Facebook because I wanted to snicker at that girl I went to elementary school with* [Newsweek 19.02.2009], і психічного стану: *to fear, to be angry*, напр., *Because Europeans fear the future more than Americans, they spend less and save more* [Newsweek 25.07.2005].

Обставини на позначення соціодинамічних відношень причини відображають протистояння між людьми й зіткнення протидіючих соціальних чинників. Вони оформлюються трьома способами: 1) сполученням прийменника *because of* з іменником абстрактної семантики на позначення процесу, події, напр., *because of U.N. sanctions*, та конкретним іменником на позначення осіб, діяльність чи характеристики яких зумовили настання певної ситуації, напр., *Obama won the White House in good measure because of swing voters in states such as Ohio, Indiana, Missouri, and Virginia* [Newsweek 10.12.2009]; 2) дієприкметником чи абсолютним номінативним комплексом, напр., *Harnessing the issue of climate change, Kevin Rudd became prime minister of Australia, ready to take on what he called "the biggest political, economic and moral challenge of our times"* [Newsweek 19.07.2010], де обставина *harnessing the issue* вказує на джерело сили, що викликала настання описуваної події; 3) виразами зі сполучниками словами *due to, owing to, thanks to* і рідше вживаним *by courtesy of*, які імплікують усунення перешкоди внаслідок того, що Антагоніст, який блокував схильність Агоніста до руху, припиняє дію й дозволяє Агоністові реалізувати свою тенденцію: *Thanks to WikiLeaks, we know what one member of the British establishment thinks* [Newsweek 20.12.2010]. У наведеному реченні соціальна мережева організація Вікілікс, названа у складі обставини причини *thanks to WikiLeaks*, представлена як Антагоніст, який розголошує таємницю, дозволяючи таким чином реалізувати тенденцію Агоніста до руху (*we know*).

У підрядних частинах причини, що описують соціодинаміку, підмет, виражений абстрактним іменником на позначення процесу, події або конкретним іменником на позначення осіб, представляє Агоніста, який долає опір Антагоніста: *Skills loss could be a huge issue, because the average duration of unemployment has increased* [Newsweek 18.01.2010].

У журнальному дискурсі новин більшість обставин і підрядних частин причини вербалізують психо- й соціодинамічні відношення. Вказівки на фізичну динаміку майже відсутні: у проаналізованих 90 статтях ми виявили 2 обставини і 1 підрядне речення, які називають взаємодію фізичних об'єктів. Вербалізація причини через психо-емоційний конфлікт чи вплив соціальних обставин зумовлена специфікою журнального дискурсу, котрий формує ставлення читачів до подій у соціальному вимірі, для якого фізична взаємодія не надто важлива.

Із урахуванням розглянутих різновидів силового протистояння проаналізуємо вплив віку журналістів на вживання обставин і підрядних частин причини у сучасному англomовному журнальному дискурсі. Відношення причини виявляють залежність від віку журналістів у двох випадках: по-перше, він визначає загальну кількість причинових конструкцій у статтях, по-друге, зумовлює частотність уживання обставин і речень на позначення описаних різновидів силового протистояння.

Найбільша кількість причинових конструкцій виявлена у статтях журналістів середнього віку (93 одиниці), що свідчить про частішу концептуалізацію у цьому поколінні схожих повторюваних подій та явищ і увагу до різних видів силової взаємодії. Наступні за частотністю вживання обставин і підрядних частин причини – автори похилого віку. У їхніх статтях кількість причинових конструкцій спадає (67 одиниць), порівняно з журналістами середнього віку, оскільки люди похилого віку зосереджуються більше на відношеннях умови й допустовості, які передбачають актуалізацію складніших сило-динамічних моделей. Найменше причинових конструкцій виявлено у статтях молодих репортерів (63 одиниці), оскільки вони фокусуються більше на просторово-темпоральних відношеннях.

На фоні тенденції до збільшення причинових конструкцій у середньому та їх спаду в похилому віці семантика обставин і підрядних речень причини у авторів молодого, середнього й похилого віку диференціюється, позначаючи різні види причиновості: психо- й соціодинамічної.

Обставини й підрядні частини причини на позначення внутрішніх психологічних конфліктів переважають у статтях молодих авторів: виявлено 16 обставин і 20 речень на позначення психодинамічної причиновості на противагу 9 обставинам і 16 реченням соціодинамічної причиновості. Переважання вербалізації молодими журналістами внутрішніх конфліктів є наслідком частішого переживання молодими людьми психо-емоційних суперечностей [Крайг 2000, 231; Еріксон 1996, 42], які полягають у внутрішньому протистоянні тенденції Агоніста до руху і спокою, зумовлених необхідністю прийняття нових рішень, освоєння різних діяльностей та соціальних ролей. Так, у статті автора молодого віку тимчасова заборона автоматичних покупок представлена як внутрішній конфлікт, у якому бажання дозволити купівлю в автоматичному режимі (тенденція Агоніста до руху) наштовхується на страх фінансових втрат (*out of fear*), представленим як Антагоніст із тенденцією до спокою, який стримує схильність Агоніста до руху, пор.: *Major pension funds and endowments have suspended automatic buying out of fear* [Newsweek 11.03.2009].

Обставини й підрядні частини соціодинамічної причиновості властиві журналістам похилого віку: у їхніх статтях виокремлено 11 обставин і 10 речень психодинаміки й 15 обставин і 31 речення соціодинаміки. Частіша вербалізація авторами похилого віку соціодинамічної причиновості свідчить про більший досвід міжособистісних стосунків та володіння більшою кількістю інформації щодо культури й соціуму [Крайг 2000, 687]. У наведеному нижче реченні населення представлено як Агоніст (підмет *the population*) із внутрішньою тенденцією до спокою, несприятливі соціальні чинники, названі обставиною причини *because of a housing shortage*, представлені як більш сильний Антагоніст, що змушує Агоніста рухатися (*is shrinking*): *The population of 11 million is shrinking, because of a housing shortage that's leading many families to have fewer children* [Newsweek 16.03.2009].

У авторів середніх літ дистрибуція обставин і підрядних частин на позначення психо- й соціодинамічної причиновості майже однакова: виявлено 10 обставин і 29 речень на позначення психо-емоційних конфліктів і 13 обставин і 34 речення на позначення соціальних обставин. Рівномірна дистрибуція обставин і підрядних частин у статтях репортерів середнього віку вказує на їхню зосередженість однаковою мірою як на внутрішніх станах і на зовнішніх соціальних обставинах.

Отже, вікове відображення причинових відношень в англомовному журнальному дискурсі новин змінюється від їхньої фрагментарної категоризації у молодому віці до урізноманітнення й узагальнення у похилому віці. Перспективи подальшого дослідження вбачаємо в аналізі особливостей вербалізації інших адвербіальних відношень у журнальному дискурсі крізь призму віку репортера.

1. *Арутюнова Н. Д.* Типы языковых значений: Оценка. Событие. Факт / Н. Д. Арутюнова. – М.: Наука, 1988. – 341 с. 2. *Вендлер З.* Причинные отношения / З. Вендлер ; пер. с англ. // Новое в зарубежной лингвистике. Вып. 18. Логический анализ естественного языка. – М.: Прогресс, 1986. – С. 264–276. 3. *Крайг Г.* Психология развития / Г. Крайг ; пер. с англ. – СПб.: Издательство Питер, 2000. – 992 с. 4. *Потапенко С. І.* Сучасний англомовний медіа-дискурс: лінгвокогнітивний і мотиваційний аспекти / С. І. Потапенко; [монографія]. – Ніжин: Видавництво НДУ імені Миколи Гоголя, 2009. – 391 с. 5. *Степанов Ю. С.* Альтернативный мир, дискурс, факт и принцип причинности / Ю. С. Степанов // Язык и наука конца XX века. Сб. статей. – М.: РГТУ. – 1995. – С. 35–73. 6. *Философия: Энциклопедический словарь* / Под ред. А. А. Ивина. – М.: Гардарики, 2004. – 1074 с. 7. *Эриксон Э.* Идентичность: юность и кризис / Э. Эриксон. – М.: Прогресс, 1996. – 264 с. 8. *Talmy L.* Force Dynamics in Language and Cognition / L. Talmy // Concept Structuring Systems. – Cambridge (Mass.): The MIT Press, 2000. – Vol. 1. – P. 409–470.

Дем'яненко Н.Б., к. філол. н., доц.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ НА ПОЗНАЧЕННЯ ВОЛЬОВИХ РИС ХАРАКТЕРУ У ПОЛЬСЬКІЙ, УКРАЇНСЬКІЙ ТА РОСІЙСЬКІЙ МОВАХ

У статті досліджуються фразеологізми польської, української та російської мов, які позначають вольові якості особистості. Виявлено спільні та відмінні фразеологізми у вказаних мовах.

Ключові слова: фразеологізм, вольові якості особистості, тематичні групи.

В статье исследуются фразеологизмы польского, украинского и русского языков, которые обозначают волевые качества личности. Выведены общие и отличительные фразеологизмы в указанных языках.